

**ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ DESIGN;
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ
ΣΤΗ ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ**
Άρτεμις Γιάγκου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τομέας του σχεδιασμού προϊόντων (βιομηχανικός σχεδιασμός) χαρακτηρίζεται στην Ελλάδα από καθυστερημένη όσο και ανεπαρκή ανάπτυξη, σε σχέση με τις περισσότερες προηγμένες χώρες. Η περιορισμένη ανάπτυξη του κλάδου αντικατοπτρίζεται στην ανυπαρξία της σχετικής ελληνικής ορολογίας. Η έλλειψη ελληνικής ορολογίας καθιστά δυσχερή ακόμα και την απλή αναφορά στον κλάδο αυτό και, πολύ περισσότερο, παρεμποδίζει την καλλιέργεια του εγχώριου επαγγελματικού και επιστημονικού λόγου στη συγκεκριμένη γνωστική περιοχή. Με την εισήγηση αυτή επιδιώκεται να παρουσιαστούν βασικά ζητήματα ορολογίας που προκύπτουν στον κλάδο του σχεδιασμού προϊόντων.

**WHAT IS “DESIGN”?
THE ISSUE OF GREEK TERMINOLOGY IN THE AREA OF INDUSTRIAL
DESIGN**

Artemis Yagou

SUMMARY

In Greece, product and industrial design are characterized by retarded as well as inadequate development, compared to most advanced countries. The underdevelopment of the design domain is reflected in the absence of relevant Greek terminology. The lack of Greek design terminology makes it difficult to even refer to this domain. Furthermore, it inhibits the development of a local design discourse. This paper will present an introduction to issues of design terminology in the context of the Greek language.

Είναι γεγονός ότι η ανάπτυξη του τομέα σχεδιασμού βιομηχανικών προϊόντων στην Ελλάδα παρουσιάζει σαφή υστέρηση σε σύγκριση με άλλες προηγμένες χώρες. Η ασταθής πορεία του τομέα αυτού στη χώρα μας μπορεί να αναζητηθεί σε ένα φάσμα αιτίων, που σχετίζονται με ιστορικές, οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους. [1] Η συγκεκριμένη εισήγηση επιδιώκει να φωτίσει μία μόνο πτυχή της κοινά αποδεκτής αυτής καθυστέρησης. Η πτυχή αυτή αφορά την ορολογία του σχεδιασμού βιομηχανικών προϊόντων και την αλληλεπίδραση της με τη γενικότερη εξέλιξη του κλάδου.

Στην εισήγηση παρουσιάζεται λεξιλόγιο που έχει κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί στον τομέα του σχεδιασμού βιομηχανικών προϊόντων. Ειδικότερα εξετάζεται η εξέλιξη της ονοματολογίας του κλάδου, η οποία αποτελεί το θεμέλιο επάνω στο οποίο στηρίζεται κάθε σχετική επικοινωνιακή προσπάθεια. Η παρούσα μελέτη δεν συνιστά βέβαια εξαντλητική καταγραφή της σχετικής ορολογίας, αλλά σκιαγράφηση της πορείας που έχει παρατηρηθεί μέχρι σήμερα, επισήμανση των προβλημάτων και τελικά διατύπωση υποθέσεων για τις επιπτώσεις της γλωσσικής υστέρησης.

Η υποβάθμιση της ανάγκης σχεδιασμού βιομηχανικών προϊόντων στη χώρα μας επισημαίνεται στη δεκαετία του πενήντα ως εξής: « Ενώ [...] στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες η μορφή των βιομηχανικών προϊόντων αποτελεί πλέον έργο μελέτης ειδικών σχεδιαστών, ειδικών σχολών και θέμα ειδικής αισθητικής, της βιομηχανικής, στην Ελλάδα φοβούμαι ότι όχι μόνον δεν γίνεται καμία σχετική προσπάθεια, αλλά και η επίγνωση της ανάγκης μιας βιομηχανικής αισθητικής λείπει. Οι περισσότερες βιομηχανίες περιορίζονται στην αντιγραφή ξένων προτύπων και όχι πάντοτε με τρόπο άρτιο, όσες πάλι διαθέτουν σχεδιαστές, τους απασχολούν μόνον για τα λιγοστά προϊόντα της πολυτελείας και όχι για της μαζικής παραγωγής τους τα προϊόντα.» [2]

«Για να προαχθεί λοιπόν σήμερα η βιομηχανία οφείλει να είναι πλαισιωμένη με τα στελέχη σχεδιαστών. [...] Χωρίς τα στελέχη των σχεδιαστών, οι βιομηχανίες δεν προάγονται, δεν κατατούν αγορές, ούτε στηρίζουν την οικονομία του τόπου. Γι'αυτό τα κράτη βοηθούν και κατευθύνουν τις βιομηχανίες προς την καλλιέργεια της βιομηχανικής αισθητικής. Ιδρύονται προς τούτο κρατικές επιτροπές ελέγχου και προπαγάνδας. [...] Στον τόπο μας, ούτε Σχολές ούτε Επιτροπές παρόμοιες έχουμε.» [3]

Αυτή η πρώιμη αλλά διεισδυτική χαρτογράφηση του τοπίου, εκφράζει την οργανωτική και θεσμική υστέρηση του κλάδου. Η χρησιμοποιούμενη ορολογία είναι αλληλένδετη με την πραγματικότητα του αδιαμόρφωτου κλάδου. Η ασάφεια ξεκινά από την ίδια την ονοματολογία. Ο Μιχαηλός κάνει λόγο για «βιομηχανική αισθητική», μεταφράζοντας την αντίστοιχη γαλλική έκφραση «*esthétique industrielle*», καθώς και για «βιομηχανικό σχέδιο»,

μεταφράζοντας τον αγγλοσαξονικό όρο «industrial design». Ο αντίστοιχος επαγγελματίας αποκαλείται «σχεδιαστής» ή «ειδικός σχεδιαστής». Στις αρχές της δεκαετίας του εξήντα ιδρύεται η Ελληνική Εταιρεία Βιομηχανικής Μορφολογίας, ένα επιστημονικό σωματείο με σκοπό την προώθηση του κλάδου. [4] Οι δυσκολίες απόδοσης των όρων αποτελούν αντικείμενο προβληματισμού. «Το πως θα αποκληθῆ τελικά η έννοια αυτή της βιομηχανικής μορφολογίας δεν είναι ακόμα σαφές». Γίνεται λόγος για τον όρο design, «που παραμένει ανερμηνεύτος», ενώ αναφέρεται «ο μελετητής, ο σχεδιαστής, ο μορφολόγος». [5]

Στα μέσα της δεκαετίας του εβδομήντα, ο όρος design αποδίδεται σε επιστημονικά άρθρα τόσο ως «Σχεδίαση/Σχεδίασις» όσο και ως «Σχεδιασμός». [6]

Σχεδόν τριάντα χρόνια μετά την ανάλυση του Μιχελή, η μετάφραση το 1988 στα Ελληνικά ενός κειμένου του Ιταλού θεωρητικού Gillo Dorfles φέρνει στο προσκήνιο τις δυσκολίες της απόδοσης του όρου «design» στα ελληνικά. Ο μεταφραστής προτείνει την υιοθέτηση της λέξης «σχέδιο», ταυτόχρονα όμως επισημαίνει τα προβλήματα αυτής της λύσης, δεδομένης της πολυσημίας της λέξης αυτής στην Ελληνική γλώσσα. [7]

Την ίδια χρονιά (1988), στη μετάφραση από τα αγγλικά ενός ιδιαίτερα απαιτητικού από γλωσσική άποψη ακαδημαϊκού εγχειρίδιου, η λέξη design αποδίδεται ως σχεδίαση. Ο μεταφραστής επεξηγεί το σκεπτικό της επιλογής του ως εξής: «Παρόλο που ο όρος στα αγγλικά έχει γίνει διεθνής, δεν θεωρήσαμε άσκοπο να επιχειρηθεί η μετάφρασή του. Με τον όρο Σχέδιο δεν υπάρχει η αναγκαία διαφοροποίηση από το ζωγραφικό σχέδιο (drawing). Με τον όρο Σχεδιασμός, γίνεται σύγχυση με τη χρήση της ίδιας λέξης στον προγραμματισμό. Η λέξη Σχεδίαση είναι ίσως μια εναλλακτική λύση, αν τελικά δεν καθιερωθεί η άσχημη στην ελληνική γραφή, λέξη, Ντιζάιν. Η ήδη προταθείσα λέξη, Μορφολόγηση, δημιουργεί επίσης δυσκολίες διάκρισης από άλλες, θεωρητικές κυρίως έννοιες, που έχουν αποδοθεί ως περιεχόμενο στη μορφολογία.» [8] Οι δυσχέρειες του μεταφραστικού εγχειρήματος αναγνωρίζονται από τον ίδιο τον (Ελληνα) συγγραφέα του βιβλίου: «Είναι ίσως παράδοξο ότι, παρόλο τον οικουμενικό χαρακτήρα της οπτικής γλώσσας, χρειάζονται λέξεις για τη διαπραγμάτευση των αρχών της, των στοιχείων της, και των χειρισμών της. Επιπλέον, οι λέξεις οι οποίες σε μια γλώσσα μπορούν να εκφράζουν με σχετική σαφήνεια μια συγκεκριμένη έννοια, δεν βρίσκουν πάντα σε μιαν άλλη γλώσσα το απόλυτο αντίστοιχό τους. Η μετάφραση ενός βιβλίου ειδικού για τη Σχεδίαση, τομέα για τον οποίο δεν υπάρχουν πολλά δημοσιευμένα στα ελληνικά κείμενα, σημαίνει σχεδόν ότι το γράφει κανείς ξανά.» [9] Οι δυσκολίες απόδοσης εννοιών που προαναφέρθηκαν εντείνονται καθώς ο σχεδιασμός προϊόντων γίνεται πλέον αντιληπτός όχι ως απλή παραγωγή μιας μορφής αλλά ως ένα συνολικό οργανωτικό γεγονός [10], διάκριση που είναι πολύ δύσκολο να αποδοθεί γλωσσικά.

Την ίδια περίπου περίοδο (1989), σε κείμενο σχετικό με την ιστορία των βιομηχανικών προϊόντων, ο όρος «design» αφήνεται αμετάφραστος, και μάλιστα στον ίδιο τον τίτλο του βιβλίου, ως ουσιαστικό ουδέτερου γένους. Το σκεπτικό της επιλογής αυτής δεν παρουσιάζεται, μπορούμε όμως να τη δικαιολογήσουμε λόγω της μεγάλης διάδοσης που έχει αποκτήσει σταδιακά ο αγγλοσαξονικός όρος. Η λέξη «design» γίνεται διεθνής και η διεθνοποίησή της αφ'ενός καταργεί το πρόβλημα της ορολογίας και αφ'ετέρου το συσκοτίζει ακόμα περισσότερο.

Επίσης το 1989, εκδίδεται το φυλλάδιο «Design: Μια εισαγωγή στο βιομηχανικό σχέδιο» από το Ελληνικό Κέντρο Σχεδιασμού Προϊόντων του ΕΟΜΜΕΧ. Πρόκειται για μια πληροφοριακή έκδοση, απευθυνόμενη κυρίως στους βιοτέχνες και προσαρμοσμένη στα Ελληνικά από αντίστοιχες εκδόσεις δανέζικων, αγγλικών, γαλλικών και ισπανικών φορέων. Η διγλωσσία του τίτλου της ελληνικής έκδοσης υπονοεί την προσπάθεια οριοθέτησης και ορισμού του πεδίου. Στον πρόλογο ο Χ. Καράμπελας αναγνωρίζει ότι δεν υπάρχει δόκιμη απόδοση του όρου design στη γλώσσα μας και επισημαίνει τα σχετικά προβλήματα ορολογίας:

«[...] γιατί χρησιμοποιούμε μια ξένη λέξη; Τι σημαίνει Design; Θα μπορούσε να ερμηνευθεί σαν σχέδιο, σχεδίαση, ή σχεδιασμός, αλλά και επιδίωξη, τύπος, πρότυπο, μοντέλλο, προσχέδιο. Κάθε μία από αυτές τις λέξεις αποδίδει μια πλευρά της έννοιας αλλά καμία την ακριβή σημασία της.» [11]

Σε σχετικό εκτεταμένο αφιέρωμα εξειδικευμένου εντύπου της ίδιας χρονιάς σε επιλέγεται ο όρος «βιομηχανικό σχέδιο» ως απόδοση του «industrial design». [12] Μελέτη οικονομικού περιεχομένου της ίδιας περιόδου, κάνει λόγο για το industrial design ως «το θέμα της αισθητικής εμφάνισης» [13] «τον τομέα της αισθητικής και εργονομικής σχεδίασης των προϊόντων». [14] Στην ίδια μελέτη, χρησιμοποιείται επίσης συχνά αμετάφραστος ο όρος industrial design. [15]

Όπως φανερώνει η προηγηθείσα παρουσίαση δημοσιευμάτων σχετικών με το σχεδιασμό προϊόντων κατά την περίοδο 1988-1990, το διάστημα αυτό υπήρξε αρκετά γόνιμο για τον συγκεκριμένο τομέα στον Ελληνικό χώρο. Η γενικότερη δραστηριότητα εκείνης της περιόδου αντικατοπτρίζεται στην πληθώρα των προβληματισμών σχετικά με την ορολογία. [16]

Παρ'όλ'αυτά, καμία από τις λύσεις που είχαν προταθεί δεν καταφέρνει να επικρατήσει, με αποτέλεσμα να παρατηρηθεί η σταδιακή αποδοχή της χρήσης αμετάφραστων όρων. [17]

Η ελληνοποίηση του όρου design τονίζεται ακόμα από τον τίτλο της περιοδικής έκδοσης ΝΤΙΖΑΪΝ που πρωτοκυκλοφορεί το 1991. Η χρήση του συγκεκριμένου τίτλου φανερώνει ότι η λέξη design είναι ήδη διαδεδομένη και αναγνωρίσιμη στον ελληνικό χώρο, τουλάχιστον από ένα εξειδικευμένο κοινό. Στο πρώτο τεύχος του περιοδικού, σημειώνεται ότι «η επιλογή

του αλλοδαπού ντιζάν για τον τίτλο συντελεί οπωσδήποτε καθοριστικά στη γενικότερη πολιτογράφηση του στη γλώσσα, παρόλο που ο δυστυχώς όχι μονολεκτικός όρος βιομηχανικό κ.ο.κ. σχέδιο χρησιμοποιείται αρκετά στα ελληνικά. Θα προτείναμε λοιπόν προς τη συντακτική επιτροπή του περιοδικού την παράλληλη και εναλλασσόμενη χρήση των δύο όρων στα ελληνόφωνα άρθρα του, όπου αυτοί αντιστοιχούν απολύτως, με την ελπίδα ότι σιγά-σιγά θα εντυπωθούν στον αναγνώστη και οι ελληνικοί όροι-οι οποίοι, αν μη τι άλλο, έχουν περισσότερα δικαιώματα προβολής.» [18]

Στο ακαδημαϊκό περιβάλλον, οι αναφορές στο γνωστικό αντικείμενο παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία, η οποία τονίζεται από τις διαφοροποιήσεις των ονομασιών των τμημάτων ή τομέων στους οποίους αυτό υπάγεται. Χαρακτηριστικά σημειώνουμε: Στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, ο Τομέας III: Αρχιτεκτονικής Γλώσσας, Επικοινωνίας και Σχεδιασμού περιλαμβάνει την Περιοχή Αρχιτεκτονικού Χώρου και Επικοινωνίας, στην οποία υπάγεται ο σχεδιασμός εξοπλισμού και αντικειμένων βιομηχανικής παραγωγής για εσωτερικούς και υπαίθριους χώρους. [19] Στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, όπου άλλοτε το Εργαστήριο Αρχιτεκτονικής Εσωτερικών Χώρων και Βιομηχανικής Αισθητικής [20], υπάρχει σήμερα ο Τομέας Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού και Εικαστικών Τεχνών, όπου εμπίπτει σαν γνωστικό αντικείμενο ο Σχεδιασμός Εσωτερικών Χώρων και Βιομηχανικού Αντικειμένου. [21] Το Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (Βόλος) διαθέτει, μεταξύ άλλων, την κατεύθυνση Σχεδιασμός Μικρής Κλίμακας και Εσωτερικός Χώρος, η οποία περιλαμβάνει και σχεδιασμό αντικειμένων. [22] Το Τμήμα Γραφικών Τεχνών και Σχεδίασης Συστημάτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου (Σύρος), δηλώνει ως αντικείμενό του την ολοκληρωμένη σχεδίαση προϊόντων και συστημάτων. [23] Η Σχολή Γραφικών Τεχνών και Καλλιτεχνικών Σπουδών του Τμήματος Γραφιστικής του Τ.Ε.Ι. Αθήνας, επιδιώκοντας να καλύψει τον τομέα διαμόρφωσης καταναλωτικών προϊόντων, περιλαμβάνει ως διδασκόμενο μάθημα το Βιομηχανικό Σχέδιο. [24] Περισσότερο εστιασμένο προς το αντικείμενο αυτό, τουλάχιστον όσον αφορά την ονοματολογία, εμφανίζεται το Τμήμα Βιομηχανικού Σχεδιασμού του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ίδρυματος Κοζάνης. [25] Τέλος, στον ιδιωτικό τομέα, ο Αθηναϊκός Καλλιτεχνικός Τεχνολογικός Όμιλος (ΑΚΤΟ) διαθέτει τον Κλάδο Μελέτης-Σχεδιασμού Βιομηχανικών Προϊόντων (Industrial-Product Design). [26] Στο ακαδημαϊκό περιβάλλον εντοπίζουμε ακόμα τις χρήσεις: «βιομηχανικός σχεδιασμός» και «σχεδιασμός αντικειμένων» [27], «Συνέδριο Βιομηχανικού Σχεδιασμού» [28], καθώς και «βιομηχανική μορφοδοσία», απόηχος του γερμανικού Formgebung. [29]

Η ποικιλία των όρων που παρατέθηκαν υπονοούν ασφαλώς διαφορετικές προσεγγίσεις του γνωστικού αντικειμένου, οι οποίες δεν είναι βέβαια δυνατό να αποκρυπτογραφηθούν μόνο

από τις λίγες λέξεις της ονοματολογίας. Όμως, είναι γεγονός ότι η γλωσσική αυτή ποικιλία δεν αντιστοιχεί σε ανάλογη παραγωγή επιστημονικού ή επαγγελματικού λόγου, η οποία θα ανέλυε, διαφοροποιούσε και διευκρίνιζε ικανοποιητικά τη σημασία των όρων, γεγονός που επιτείνει τη σχετική σύγχυση.

Το 1998, η ελληνοποιημένη λέξη ντιζάιν, ως άκλιτο ουσιαστικό ουδέτερου γένους, εμφανίζεται για πρώτη φορά σε ελληνικό λεξικό, γεγονός που αποδεικνύει την εκλαΐκευση του όρου και την ευρύτερη πλέον διάδοσή του σε αυτή τη μορφή. Ο όρος ερμηνεύεται ως «ο επιστημονικός και καλλιτεχνικός κλάδος που αποβλέπει στην αρμονική, όσο και ορθολογιστική διαμόρφωση του ανθρώπινου περιβάλλοντος (χώρος κατοικίας, εργασίας, γραφείου, πολεοδομικός σχεδιασμός κ.λπ.), σύμφωνα με τον οποίο τα αντικείμενα και οι συνθέσεις έχουν χρηστικό, λειτουργικό αλλά και αισθητικά μοντέρνο χαρακτήρα: βιομηχανικό/γραφικό/αρχιτεκτονικό ~.» Επιπλέον, καταγράφεται η χρήση του όρου ντιζάιν ως επίθετο: «αυτός που έχει κατασκευαστεί με βάση τις παραπάνω αρχές: έπιπλο/καρέκλα/γραφείο/φωτιστικό ~.» [30]

Πρόσφατες δημοσιεύσεις στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο φανερώνουν ότι η αποδοχή του όρου από το έγκυρο λεξικό είναι απόλυτα δικαιολογημένη. Ο προβληματισμός σχετικά με την ορολογία του κλάδου που όπως είδαμε αναπτύχθηκε κυρίως στα τέλη της δεκαετίας του ογδόντα έχει υποχωρήσει. Για να δηλωθεί η δραστηριότητα του σχεδιασμού βιομηχανικών προϊόντων, κυριαρχεί πλέον η λέξη design (ή ντιζάιν), καθώς και παράγωγά της: «το σύγχρονο design» [31], «ντιζάιν» αλλά και «βιομηχανικός σχεδιασμός» [32], «ντιζάιν» αλλά και «βιομηχανικό σχέδιο» [33], «design» αλλά και «βιομηχανικό design» [34], ενώ για το αντίστοιχο επάγγελμα, καταγράφουμε: «σχεδιαστής» [35] «βιομηχανικός σχεδιαστής-δημιουργός» (σε εισαγωγικά στο πρωτότυπο) αλλά και «ντιζάινερ» [36], «ντιζάινερ» αλλά και «σχεδιαστής» [37]. Ταυτόχρονα παρατηρούμε ότι οι αναφορές στο σχεδιασμό κυριαρχούνται όλο και περισσότερο από έντονα αρνητικές συνδηλώσεις, οι οποίες όμως δεν τεκμηριώνονται αλλά εκλαμβάνονται ως προφανείς. Χαρακτηριστικά καταγράφουμε: «παρατήρησα τα design καθίσματα» [38], «τα ντιζαϊνάτα λάβαρά τους» [39], «κλιματισμός, καφέ, ωραίο ντιζαϊν, ευχάριστα χαμόγελα των πωλητών πίσω από τους πάγκους. Δηλαδή όλα όσα δεν μπορούν να δημιουργήσουν κάτι στέρεο.» [40]

Στην εισήγηση αυτή προσπάθησα να παρουσιάσω συνοπτικά τις μεταμορφώσεις της ελληνικής ονοματολογίας του γνωστικού αντικείμενου που είναι διεθνώς γνωστό ως design. Αναζητώντας σχέσεις και αλληλεπιδράσεις μεταξύ του χρησιμοποιούμενου λεξιλόγιου και της γενικότερης κατάστασης του τομέα, εντοπίστηκαν ισχυρές ενδείξεις ότι η ανεπάρκεια της σχετικής ορολογίας συμβάλλει σε μειωμένη επικοινωνιακή ευστοχία και

αποτελεσματικότητα, και πολύ περισσότερο στη νοηματική απογύμνωση και την αξιολογική έκπτωση του σχεδιασμού βιομηχανικών προϊόντων. Η ανεπάρκεια της ελληνικής ορολογίας δυσχεραίνει ακόμα και την απλή αναφορά στο συγκεκριμένο τομέα, πόσο μάλλον την ανάπτυξη του επαγγελματικού και επιστημονικού λόγου και, κατ'επέκταση, τη γενικότερη ανάπτυξη του τομέα στη χώρα μας. Αντίστροφα, η υπανάπτυξη του κλάδου δεν δημιουργεί ικανοποιητικές προϋποθέσεις για την καλλιέργεια του σχετικού λόγου. Ήδη το 1789, ο θεμελιωτής της χημείας Antoine Lavoisier επισημαίνει ότι μία επιστήμη είναι αδύνατο να διαχωριστεί από την ονοματολογία της. Παρατηρεί ότι «δεν μπορούμε να βελτιώσουμε τη γλώσσα οποιασδήποτε επιστήμης χωρίς ταυτόχρονα να βελτιώσουμε την ίδια την επιστήμη. Ούτε, από την άλλη πλευρά, μπορούμε να βελτιώσουμε μία επιστήμη, χωρίς να βελτιώσουμε τη γλώσσα ή την ονοματολογία που της αντιστοιχεί.» [41] Οι διαπιστώσεις αυτές είναι συμβατές με την αρχή που διατυπώθηκε από τον Wittgenstein, σύμφωνα με την οποία η γλώσσα διαθέτει μια ορισμένη αυτονομία, με άλλα λόγια η γλώσσα δημιουργεί τις συγκεκριμένες πρακτικές που της δίνουν ζωή αλλά και δημιουργείται από αυτές, καθώς επίσης προϋποθέτει μία κοινότητα μέσα στην οποία αναπτύσσονται οι πρακτικές αυτές. [42] Η υστέρηση του τομέα σχεδιασμού βιομηχανικών προϊόντων είναι επομένως αλληλένδετη με την προβληματική χρήση της ελληνικής γλώσσας για την έκφρασή του. Η καλλιέργεια του εγχώριου επαγγελματικού και επιστημονικού λόγου συνιστά ικανή και αναγκαία συνθήκη για την ανάπτυξη του τομέα αυτού.

[1] Βλ. σχετικά: Μιχελής, Π.Α., Βιομηχανική αισθητική και αφηρημένη τέχνη, *Ζυγός*, 38, Ιανουάριος 1959, τ. 38, 29-36, Παπαγιάννης, Θ., Βιομηχανική Μορφολογία, *Ζυγός*, 76, Μάρτιος 1962, 65-67, Βοκοτόπουλος, Π., Βιομηχανική μορφολογία, αντικείμενο και σκοποί, *Αρχιτεκτονική*, 39, Μάιος-Ιούνιος 1963, τ. 39, 75-80, και Τζιρτζιλιάκης, Γ., Βιομηχανικό σχέδιο και Ελλάδα. Βίοι ασύμπτωτοι, *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, 1989, τ. 20, 112-118.

[2] Μιχελής, ο.π., 30.

[3] Μιχελής, ο.π., 32-33.

[4] Παπαγιάννης, ο.π.

[5] Βοκοτόπουλος, ο.π., 76-77.

[6] Βλ. σχετικές δημοσιεύσεις: Λυμπεράκη, Αργ., Εξελίξεις στην επιστήμη του σχεδιασμού (Με την ευκαιρία ενός συνεδρίου), *Τεχνικά Χρονικά*, 3 1974, 237-244. Λαΐου, Λ., Εργονομία: Ο ανθρώπινος παράγοντας εις την σχεδίασιν συστημάτων ανθρώπου-μηχανής, *Τεχνικά Χρονικά*, 3-4-5 1975, 239-247. Παπαγεωργίου-Σεφερτζή, Ρ., Μελέτη καθίσματος – Ανατομία και σχεδίαση, *Τεχνικά Χρονικά*, 9-12 1975, 41-50.

[7] Dorfles, Gillo, *Εισαγωγή στο βιομηχανικό σχέδιο – Γλωσσάριο και ιστορία της παραγωγής σε σειρά*, μετάφραση: Πέτρος Πέτρου, Roma 5 design, 1988, 11-13.

- [8] Βακαλό, Ε.Γ., *Οπτική σύνταξη: Λειτουργία και παραγωγή μορφών*, μετάφραση: Κυριάκος Σταμέλος, Νεφέλη, 1988, 6.
- [9] Βακαλό, ο.π., 5.
- [10] Για σχετικές θεωρητικές εξελίξεις του σχεδιασμού, βλ. Jonas, W., Design, Ethics and Systems Thinking-Reflections on design in the 90s, στο: Tahkokallio, P. & Vihma, S. (eds), *Design-Pleasure or Responsibility?*, University of Industrial Arts Helsinki UIAH, 1994, 42-53.
- [11] *DESIGN: Μια εισαγωγή στο βιομηχανικό σχέδιο*, Ελληνικό Κέντρο Σχεδιασμού Προϊόντων/ΕΟΜΜΕΧ, 1989, 3.
- [12] Βιομηχανικό σχέδιο και Έλληνες δημιουργοί, *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, 20, 1989, 111-170.
- [13] Κάζης, Δ.Α., *Ευρωπαϊκή ενοποίηση και νέα προϊόντα*, Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών ερευνών, 1990, 30.
- [14] Κάζης, ο.π., 70.
- [15] Κάζης, ο.π., 28-31, 45 και 82.
- [16] Η άνηση αυτή δεν είναι άσχετη με την αξιολογή δράση κατά την ίδια περίοδο του Ελληνικού Κέντρου Σχεδιασμού Προϊόντων του ΕΟΜΜΕΧ.
- [17] Βλ. χαρακτηριστικά το ένθετο τεύχος Design-Η τέχνη στην καθημερινή ζωή , *Ο Ταχυδρόμος*, Μάρτιος 1990.
- [18] Κακριδή-Ferrari, M., Ξένες λέξεις: επικίνδυνοι εισβολείς ή απαραίτητοι φίλοι;, *Νιζάβιν*, Πολυδιάστατο περιοδικό, τεύχος 1, Νοέμβριος 1991, 5.
- [19] <http://www.arch.ntua.gr/structure/tomeis/SectionDetailsGr.asp?code=TIII>.
- [20] Τζιρτζιλάκης, ο.π., 116.
- [21] <http://www.arch.auth.gr/website/gr/index.html?faculty>.
- [22] <http://fos.prd.uth.gr/archweb/el/hsxolh.html>.
- [23] <http://www.syros.aegean.gr/gr/department.htm>.
- [24] http://www.teiath.gr/sqtk/graphics/GR_Grafistiki/GR_Grafistiki.html.
- [25] <http://stef.teiko.gr/viomixan.htm>.
- [26] <http://www.akto.gr>.
- [27] Βρυχεία, Ά. και Μωραϊτης, Κ., *Αντικείμενο καθημερινής χρήσης II* (δακτυλόγραφες σημειώσεις), Ε.Μ.Π., 1989.
- [28] *Πρακτικά Συνεδρίου Βιομηχανικού Σχεδιασμού-Δυνατότητες και Προοπτικές Εξέλιξης*, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κοζάνης, 1997.
- [29] Κουζέλης, Αθ., Η παραστατική σκέψη στη σύγχρονη βιομηχανική μορφοδοσία, *Πρακτικά Συνεδρίου Βιομηχανικού Σχεδιασμού-Δυνατότητες και Προοπτικές Εξέλιξης*, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κοζάνης, 1997, 21-25.
- [30] Μπαμπινιώτη, Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, 1998, 1211.
- [31] Ρόδη, Α.Π., Το σύγχρονο design, περιοδικό *Ελληνικές Κατασκευές*, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2001, 130-136.
- [32] Λαγοδήμος, Γ., «Σοφές» καρέκλες, ΒΗΜΑΖΙΝΟ, *Το Βήμα*, 20/5/2001, 96-99.

- [33] Hamilton, W.L., Αυτός ο σχεδιαστής θέλει τα αντικείμενα να κάνουν πράγματα, *Η Καθημερινή*, 14/1/01, 32.
- [34] Πετροπούλου, Ν., Δύο γκουρού του σύγχρονου design στην Αθήνα, http://entertainment.flash.gr/lecture/happenings/2001/5/25/5584id/print_version.asp.
- [35] Ρόδη, Α.Π., ο.π., και Hamilton, W.L., ό.π., Πετροπούλου, Ν., ο.π.
- [36] Πιπέρης, Ν., Ζωή ποδήλατο, ΒΗΜΑΖΙΝΟ, *Το Βήμα*, 15/4/01, 82.
- [37] -, Ο Καρίμ Ρασίντ, ένθετο VIEW (3), *Η Καθημερινή*, 5/8/01, 38-40.
- [38] Καζέρος, Ν., Η χλιδή των αριθμών, η φτώχεια του κτιρίου, *Η Καθημερινή*, 1/7/01, 45.
- [39] Τζιαντζή, Μ., Πολυμορφική άγνοια, *Η Καθημερινή*, 9/6/01, 17.
- [40] Σελλά, Ό., Πρώτα η ανθρώπινη επαφή, *Η Καθημερινή*, 10/8/01, 13.
- [42] Lavoisier, A., Elements of chemistry, Dover (1965), φωτομηχανική αναπαραγωγή της πρώτης αγγλικής μετάφρασης του Robert Kerr (Εδιμβούργο, 1790), xiii (δική μου μετάφραση του χωρίου από τον ιστότοπο <http://webserver.lemoyne.edu/faculty/giunta/lavpref.html>).
- [42] Βλ. σχετικά: Liddament, T., The metamorphosis of the design vocabulary, *Design Studies*, 17 (1996) 303-318, 306.

Δρ Άρτεμις Γιάγκου

Τ.Θ. 24071

Αθήνα 11110

Τηλ.: (01) 2910301

Τηλεομ.: (01) 2933369

Ηλ. Ταχ.: yagou@pobox.com